

ELS GEGANTS VELS DE TERRASSA

Jan Grau i Martí

Introducció

El present treball se centra en els gegants vells o grossos, els mateixos que són protagonistes al carrer per la Festa Major, *acompanyats de la parella de gegants medievals*. No tenim constància de gegants a Terrassa amb anterioritat als actuals i és evident que manca un treball de recerca exhaustiu sobre el tema de les festes populars terrassenques que, entre d'altres elements, ens permeti veure com eren les nostres festes medievals. Terrassa, de ben segur, devia celebrar la processó de Corpus, així com d'altres festes institucionals religioses o gremials, susceptibles de contenir entremesos, danses i representacions diverses. La presència de gegants a les festes catalanes i europees està datada documentalment ja al segle XIV. Concretament la dada més antiga es remunta a l'any 1424, en uns protocols de la processó de Corpus de Barcelona, recollits al *Llibre de Solemnitats*. No seria impossible, doncs, que a Terrassa n'haguessin existit amb anterioritat.

La primera notícia que en tenim és extreta del llibre *Sucedio en Tarrassa* de Baltasar Ragon, on amb data del 21 de juny de 1806 hi consta: "El tarrasense Joaquín Sagrera, con una carta invita a su cuñado Tomás Coma de Manresa, a nuestra Fiesta Mayor, anunciándole que probablemente habría gigantes."

No sabem si realment va haver-hi gegants aquell any a la Festa Major, mancats, com ja hem dit, d'una recerca més exhaustiva. Pel to de la citació, tot ens fa pensar que es tractava d'un esdeveniment extraordinari i, per tant, o bé no havien existit gegants amb anterioritat, o bé no n'hi havia des de les prohibicions del segle XVIII, que ens van deixar les festes pràcticament buides d'elements festius. En aquells anys era poc habitual que els gegants d'una població es desplaressin a la festa d'una altra i els més pròxims que coneixem d'aquells anys eren a Barcelona. Per tant, podríem suposar que en Joaquín Sagrera es devia referir a gegants de lloguer. De comerços que llogaven i venien elements festius, en tenim referències des de mitjan del segle XVIII, i servien els més variats productes: bombes de paper, torxes i lluminàries, pirotècnia, disfresses, gegants, capgrossos... En qualsevol cas, la cita de 1806 queda per comprovar.

Tampoc no existeix cap altra documentació coneguda que esmenti gegants terrassencs amb anterioritat als actuals. Els arxius municipals són, fins a la dècada dels quaranta del segle passat, esparsos i escassos. Concretament, als estats de comptes de les festes de 1845 a 1850 hi consten partides pressupostàries destinades als capgrossos o al drac, i no hi ha cap referència que parli de gegants.

La creació dels gegants vells

Al llibre d'actes de l'Ajuntament, amb data del mes d'abril de 1850, trobem la dada següent: "...Tratóse en seguida el modo como podría costearse el arreglo y vestuario de unos gigantes, cuyos bustos y manos ha regalado un vecino de esta villa con sola bonificación de los sueldos abonables en contribuciones en el espacio de 2 años y de ciento cuarenta para creston los cojan de cobrarlos (...) que resolvió se abra una suscripción para cubrir el arreglo y vestuario de los gigantes."

Sembla indiscutible que el creador dels originals d'aquests gegants va ser en Francesc Torres i Armengol.

Nascut l'any 1832, va ser un artista plàstic destacat que va exercir de professor de Belles Arts a Cadis i a Madrid. La seva trajectòria li va valdre un retrat a la Galeria de Terrassencs Il·lustres, avui situada al vestíbul del primer pis de l'Ajuntament. La seva popularitat fora de casa li va arribar quan va guanyar el premi d'un concurs de pintura destinat a una església de Tetuan, convocat per la Real Academia de San Fernando. També va ser condecorat pels seus mèrits professionals en l'ensenyament i va morir a Madrid l'any 1878, a l'edat de 46 anys. A la seva època, i ja des de la seva joventut, gaudia de molta popularitat entre els seus conciutadans. Segons consta a l'opuscle del programa de Festa Major de 1923, aquesta popularitat va fer que els amics el redimissin del servei militar.

Si bé està comprovat que en Francesc Torres va ser l'escultor que va donar vida als gegants vells de Terrassa, hi ha dos factors que, fins ara, poc s'han tingut en compte. El primer és que els caps dels gegants són fets de cartró, amb una manufactura molt professional, i les mans estan realitzades amb la tècnica de la pasta de fer nines. Evidentment és possible que, malgrat la seva joventut, l'escultor conegués aquestes tècniques, però el més probable és que ell fes l'escultura i com a molt el motlle, deixant la tasca artesanal a algun professional especialitzat. Per altra banda, fent una lectura detinguda de l'acta municipal, hi

La perruqueria de Paco Alfonso en plena tasca de pentinar els gegants. Anys 10 del nostre segle. Foto: Arxiu Ragon.

trobem “(...) y de ciento cuarenta para crestón (...)”, és a dir, una despesa destacada i diferent de “l’arreglo y vestuario”. Si el *crestón* era un teixit, va sortir certament molt car; en canvi, podem interpretar aquest *crestón* com a una derivació de *crestar*, és a dir a preparar el cartró per donar-li cos.

L’altre detall és que l’acta municipal no cita el nom del donador dels gegants i en aquell moment en Francesc Torras i Armengol, que vivia a la casa paterna, no tenia propietats i només tenia 18 anys. Per tant, és més plausible que la donació la fes algú que volgués restar en l’anonimat i encarregués la part artística a l’escultor; així, l’Ajuntament s’hauria fet càrrec dels costos de la manufactura amb cartró.

El fet d’atribuir la donació al mateix Torras la devem al diari *El Dia*, núm. 2.892, de 1928. En un article intitulat “La processó de Corpus” i en relació amb els gegants hi trobem escrit: “Els actuals gegants són els primers que ha posseït aquesta ciutat; van ésser construïts l’any 1850 per l’artista terrassenc Francesc Torres i Armengol, el qual féu les testes i les mans i les cedí graciosament a la corporació municipal. És fama que per fer la testa del gegant s’inspirà en un jove mestre de cases molt popular a Terrassa, conegut per en Robesa, el qual es prestà graciosament a servir de model. Sembla que l’artista l’escollí perquè era amic seu, molt cepat, i reunia condicions per a poder representar un gegant. La geganta fou així mateix copiada d’una dona del poble.”

“El municipi es trobà en males condicions econòmiques per fer-los uns vestits adequats i obrí una subscripció pública entre el veïnat, la qual fou aviat coberta i permeté que aquell mateix any ja poguessin formar part del seguici l’elevada parella. El vestit del gegant conserva el gust del vestir originari. Vol representar un noble personatge del segle XV. La geganta ha canviat nombroses vegades la seva indumentària, portada pel corrent de la moda. Ell pesa 75 kg i ella 90 kg.”

Els gegants vells al segle XIX

Segons l’article del diari *El Dia*, el nom de Robesa es deu a un contemporani de l’escultor; pel que fa al de la geganta, no en diu res. Va ser el meu avi el que em va dir que la gent del carrer l’anomenaven Pepona i sembla que més aviat per comparació amb una “Pepa de deu”, aquelles nines de pasta de paper tan populars antigament. Potser perquè les dones de moral distreta també eren conegudes com a «pepes» i potser també per les dimensions del seu cul, la veu popular ha atribuït a la model de la geganta una vida llicenciosa, malgrat que es desconeix del tot qui era. També el poble atribueix a aquell mestre de cases anomenat Robesa una fama de “saltabalcons”, sense que puguem confirmar-ho.

Més enllà de l’anecdota popular, hi ha les referències documentals. La primera després de l’acta municipal és l’estat de comptes de la Festa Major d’aquell any, on hi consta que es van comprar *guirnaltes* per als gegants i per als nans. Malgrat que la citació ens confirma la presència dels gegants a la festa d’aquell any, no sabem quina funció tenien les garlandes esmentades.

Continuant amb l’Arxiu municipal, segons els estats de comptes, tenim constància que els gegants van ser presents a les processons de Corpus dels anys 1858, 1864, 1865 i

1899. Només a tall d’exemple, l’any 1899 els geganters van cobrar 80 pessetes i 90 cèntims per Corpus, mentre que per la Festa Major el cost va ser de 40 pessetes i 40 cèntims, és a dir, que tenien molta més feina per Corpus que per la Festa Major.

També sortien per Carnestoltes, malgrat que amb prou feines en tenim dades concretes perquè aquestes festes no eren organitzades per l’Ajuntament sinó que les muntaven associacions específicament carnestoltenques com “La Sabata” (1871) “El Barret” (1878) o “La Barretina” (1883).

Un altre dels documents del segle passat que parla dels gegants ens dóna una idea dels elements festius de la ciutat, als quals hem de sumar el Ball de Bastons, que no tenien elements patrimonials a l’Ajuntament. Es tracta de l’*Inventari de documents i objectes de l’Ajuntament de Terrassa*, de 1868, III f. 2033-2053, fet pel notari Joan Carrancà. Hi consta el següent:

“En la sala cuarta:

“Dos armarios grandes (...) conteniendo los bustos de los gigantes.

“Los dos armazones completos de los mismos gigantes y el vestido respectivo de cada uno de ellos.

“Una comparsa de seis enanos con sus correspondientes trajes y lanzas.

“Un dragón alado de madera y cuatro trajes para otros tantos comparsas para llevarlo en las procesiones, todo muy usado.

“Cuatro tabales con sus respectivas baquetas, que forman las trampas de la procesión de Corpus y dos túnicas encarnadas para los timbaleros.

“Tres grandes armazones de madera y tela muy ordinarios que antiguamente servían para el juego llamado blanco y negro”.

Malgrat que, pel que sembla, estaven ben desats, els gegants necessiten manteniment i no sempre l’Ajuntament tenia diners per adobar-los. De l’estat dels gegants se’n fan ressò els versots del *Testament de’n Carnestoltes Aniterrab Ier*, editat per la Societat “La Barretina”, sense datar però que pel contingut podem situar entre 1884 i 1885:

“Deixo a vostre Ajuntament
a falta d’altre present
dos encàrrechs importants;
lo primé: arretglà’ls gegants
y nanos incontinent”

Per les despeses de la Festa Major sabem que van ser restaurats l’any 1894. Un altre any que van ser reparats va ser el 1879, fet que els va salvar de ser destruïts. Citem en Baltasar Ragon al seu llibre *Terrassa al segle XIX*:

“6 de maig de 1879. Incendi del teatre “Prado Egarense” al carrer del Pantán, construït al lloc on hi havia hagut el teatre del Retir i abans els jardins del Pantán, origen del nom del carrer. El 6 de maig un espetec de fustes va començar un incendi que destruï tot el teatre. Allí es cremaren una col·lecció de nans propietat de l’Ajuntament i també els hauria passat el mateix als gegants, ja que els guardaven allí, però com que feia uns dies que els havien dut a reparar se salvaren.”

Finalment, i per cloure el segle passat, sabem que els gegants eren presents a la Festa Major, malgrat que el pro-

grama més antic que es conserva és del 1899, i en algunes efemèrides destacades com les Festes per la Pau de l'any 1876.

Els gegants vells a les festes majors del segle XX

Els inicis del segle XX van ser força accidentats per als gegants; mentre que a la Festa Major de 1900 els gegants van sortir al carrer amb els nans i els bastoners, els anys immediats la seva presència al carrer va ser intermitent. Els anys 1901 i 1902 no es va fer cercavila. Tampoc no trobem referències de cercavila al 1903, mentre que per altra banda al programa hi consten el ball de gitanes del Vallès, el ball d'en Serrallonga i els Xiquets de Valls, aquests darrers pagats pels vallencs i tarragonins que vivien a Terrassa. Van ser anys en què hi havia un cert rebombori i les festes es costejaven per aportacions ciutadanes, amb una escassa participació de l'Ajuntament.

També és possible que no constessin al programa perquè la seva presència ja fos un fet habitual. Mentre que no consten al programa de la Festa Major de 1908, el primer existent en català, surten citats a la ressenya de la festa que en fa el diari *El Liberal*. Justament en aquell any i en el marc de la festa es fa una exposició homenatge a Francesc Torras.

Els conflictes ciutadans també afectaven la vida dels gegants. Una bona mostra la tenim als anys següents, que van ser força agitats i no sempre van sortir els gegants al carrer. El 1910 van produir-se aldarulls entre obrers i patrons, amb el resultat d'una Festa Major deslluïda. Un any després tampoc no van sortir al carrer perquè l'Ajuntament no va posar ni un ral, ni que fos per a beneficència, amb motiu dels conflictes laborals que gairebé varen arribar a fer suprimir la festa. Finalment, l'any 1912 s'intenta traslladar la Festa Major als dies 15 i 16 d'agost, dividint opinions i actes.

Llevat d'aquests anys i del període de la Guerra Civil espanyola, la documentació existent ens demostra que els gegants sempre van ser protagonistes de la Festa Major.

Durant els anys 40, les diverses reparacions van anar incrementant-ne el pes, fent-los cada vegada més feixucs. De fet, quan es van restaurar l'any 1981 es va poder comprovar que els cavallets i les estructures eren almenys del començament de segle. La geganta tenia el cos de vímet, menjat pels corcs, i els braços de guix massís. Totes aquestes reparacions fetes amb més ganes que traça els feien més difícils de dur i de ballar; per aquest motiu es va pensar de substituir-los per uns de nous.

L'ocasió va ser la Festa Major de 1950. Quan els gegants celebraven el seu centenari es va organitzar la primera gran trobada de la postguerra, el "Concurso provincial de gigantes". A la introducció de les bases ja es deixava clar que es volia jubilar els gegants vells: "Con motivo de cumplirse el centenario de la primera salida de los gigantes de la ciudad, la Comisión Local de Fiestas convoca un Concurso Provincial de Gigantes, que tendrá efecto el día 2 de julio próximo, fecha coincidente con la de la Fiesta Mayor y la incorporación de la nueva pareja que va a sustituir a la hoy centenaria." L'opinió pública s'hi va oposar, i fins i tot la premsa local va publicar crítiques aferrissades. Això va fer que a l'envelat situat a la plaça del Progrés, on tenia lloc el concurs, abans d'acabar l'acte l'organització anunciés que els gegants vells continuarien en actiu.

La jubilació, anunciada diverses vegades en anys successius, va arribar l'any 1966. Al programa de la Festa Major, amb data del 3 de juliol, hi trobem: "A las 5'30, pasacalle y llegada al Arrabal de José Antonio, para saludar a las autoridades de la ciudad, del "Rallye" de los coches veteranos, que seguidamente acompañaran a los vie-

Els gegants vells a l'envelat de la plaça del Progrés, durant el "Concurso provincial de gigantes". 2 de juliol de 1950.
Foto: Arxiu Municipal Administratiu de Terrassa.

jos gigantes que con motivo de su jubilación en esta fiesta Mayor serán depositados en el museo municipal ubicado en el Castillo-Cartuja de Vallparadís.”

Corpus, Carnestoltes i altres sortides

Els gegants també van ser presents habitualment a les processons de Corpus de Terrassa i de Sant Pere. Per una banda, l'etapa de la Segona República va marcar un parèntesi en les festes de Corpus, i per l'altra, amb el franquisme ja no es va recuperar la processó de Sant Pere. La de Terrassa es va mantenir fins a l'any 1968, en què, seguint les conclusions del Concili Vaticà II, es va deixar de fer. A mitjan anys 50 es va organitzar la processó de Corpus al barri de Ca n'Aurell i es va celebrar fins al començament dels anys seixanta. Els gegants, els nans i el drac només van participar-hi al període comprès entre el 1958 i el 1962.

Fins a la Guerra Civil espanyola, era habitual que els gegants sortissin per Carnestoltes, com trobem relacionat a diversos programes de la festa. També són presents en algun sermó o testament, com en aquest fragment del de 1912, intitulat *Discurs i Testament del gran Barrila Carnestoltes en la ciutat de Tarrassa*, signat per un tal *Tres de Bastos*:

“Que vindria el gran Mamut
ab gegants d'altres estampas
buscant un caixal perdut
acompanyats de les trampas
y de paganos fent el mut.”

L'any 1902, quan per les festes de la Mercè es va organitzar a Barcelona el “Concurs de gegants y de monstros típichs”, desconeixem els motius pels quals els gegants de Terrassa no s'hi van desplaçar, malgrat que van ser-hi convidats. En canvi, van ser presents a Sabadell l'any 1930, a la trobada que es va fer un any després de l'estrena dels gegants actuals més antics de la nostra ciutat. Van anar-hi amb els nans i el Ball de Serrallonga de Terrassa i van ser obsequiats amb una medalla commemorativa, que no es conserva. Segons el diari *El Dia*, com recull Marta Ibàñez al seu llibre, “Els gegants ocupaven l'onzè lloc a la trobada de gegants de Sabadell. (...) Passejaren per aquelles magnífiques rambles els nostres gegants, ell amb la seva constant arrogància, ella feia gala de la seva gentilesa i prodigant el seu habitual somriure. Nosaltres, terrassencs, escoltàvem cofois els elogis que hom feia de la parella i que constituïen un plebiscit en favor d'ella.”

Llevat d'aquest cas, no coneixem que es desplaçessin fora de Terrassa, possiblement pel pes i per la dificultat de tragar-los. De fet, amb l'estrena de la nova parella, durant els anys cinquanta els nous gegants van fer un seguit de desplaçaments a d'altres poblacions.

Cures, pentinats i reparacions

Al llarg del segle XX coneixem més dades de les diverses reparacions que van sofrir. L'any 1905 els retocs van costar 80 pessetes. Quan el gegant va tenir una caiguda pel la processó de Corpus de Sant Pere, el 1923, va caldre adobar-li la cara. L'obrador Renalies, del carrer de la Font Vella, encara en el record de molta gent, es dedicava a la imatgeria

religiosa i van fer-se càrrec de restaurar els gegants almenys els anys 1943 (35 pessetes) i 1946 (350 pessetes). L'any 1948, el rebut de 375 pessetes d'en Renalies comprenia la restauració dels gegants i dels nans. L'any 1950 la geganta va caure en acabar el Concurso Provincial de Gigantes i va rebre a la cara, cosa que va fer necessari restaurar-la. També va caure l'any 1966, a poques passes del castell de Vallparadís, quan els anaven a jubilar.

Pel que fa al vestuari, en tenim ben poques dades. Sabem, per la documentació fotogràfica, que van estrenar vestits l'any 1950 i 1958. L'any 1939 la geganta va estrenar un mantó de Manila fet exprés a la seva mida. Pel que fa al gegant, va estrenar l'escut de la ciutat brodat al pit l'any 1943, confeccionat per en Joan Torné, del carrer de Sant Pere, amb un cost de 25 pessetes. A un altre rebut del mateix any 1948 hi consta la despesa de 457 pessetes per arreglar els gegants i vestir-los, encara que podem suposar, per la duplictat de rebuts amb la reparació esmentada abans, que el que es van arreglar devien ser els vestits.

Durant els anys 40 tenim molta informació de les despeses de pentinat i regeneració de perruques. En aquells anys se n'ocupava la perruqueria Vídua de Paco Alfonso, situada a la Rasa, i només l'any 1945 el rebut és sense membret i signat amb el nom de Bertran. La clenxinada es feia a vigílies de Corpus, i a la Festa Major els pentinats només rebien un petit repàs. L'any 1940, a més de pentinar, van amortitzar el cabell, amb un cost de 300 pessetes. Després, les dades sovintegen: 1941 (250 pessetes), 1945 (250 pessetes), 1946 (350 pessetes), 1948 (350 pessetes), 1949 (510 pessetes) i 1950 (351 pessetes). Cal destacar el rebut de 1947, en què consten 300 pessetes pel pentinat dels gegants i 280 per les perruques; segurament va caldre afegir-hi una bona quantitat de cabell, i hem de tenir en compte que era natural, venut a la perruqueria per noies que se'l tallaven.

Els geganters

La primera dada documental que ens parla específicament dels geganters de Terrassa la trobem a Sabadell. Marta Ibàñez, al seu llibre *Gegants de Sabadell. 150 anys d'història*, hi recull que l'any 1909 es van suspendre els actes de la Festa Major de Sabadell pels fets de la Setmana Tràgica i que, per tant, els gegants, que havien estat llogats a El Ingenio, de Barcelona, no van sortir al carrer. Inicialment, però, hi ha una dada que afecta Terrassa: a l'expedient de la festa d'aquell any hi ha escrit amb llapis «buscar els geganters de Sabadell» i el mot Sabadell està ratllat i al damunt hi ha escrit Terrassa. A sota de l'anotació n'hi ha una altra que diu «d'acord geganters de Terrassa», però l'anada dels geganters terrassencs a Sabadell no es va dur a terme pels motius esmentats.

L'any 1923, per algun motiu que desconeixem, els geganters es van declarar en vaga i es van negar a dur els gegants a la processó de Corpus de Sant Pere. Davant del conflicte, es van oferir uns voluntaris i en les provatures que van fer, el gegant va anar per terra i es va nafrar seriosament el nas i la cara.

Anteriorment al 1930 es desconeixen dades detallades sobre els geganters que es feien càrrec dels gegants. Es

Ballant al so de la Banda Municipal de Música, el migdia del diumenge de Festa Major. Anys 50. Foto: Arxiu Municipal Administratiu de Terrassa.

tractava de gent que es treia un sobresou fent-los ballar a les cercaviles i a les processons. Durant el matí de Corpus i en moments de la Festa Major que no tenien activitat, pel seu compte feien passades per les cases de regidors i de gent benestant, per ballar a canvi d'una gratificació. Els ingressos els completaven tot passant la barretina amb la típica frase «per als geganteres». També era habitual que cada geganter rebés un parell d'espardenyes noves. Només per citar-ne algun exemple, l'any 1939 la partida d'espardenyes va pujar a 99'85 pessetes i al 1950 era de 151 pessetes.

L'any 1930, a la relació de despeses de la trobada de Sabadell hi consta que les despeses van ser de 155,50 pessetes: 42,50 pessetes per al músic, 8,50 pel manteniment, 100 pessetes repartides entre 5 homes i 4,50 dels viatges.

El primer rebut el trobem al 1930, signat per Eusebi Cardona, del carrer de Sant Sebastià, núm. 109. Aquell any van cobrar 500 pessetes per dur els gegants a la Festa Major i a les processons de Corpus de Sant Pere i de Terrassa. Un any després la quantitat cobrada va ser de 600 pessetes. Al 1939 trobem una duplictat de documents, ambdós per una quantitat de 500 pessetes i signats per Salvador Torruella. Al 1940, Jacint Puiggròs i Manel Casas facturen 1.400 pessetes. Al 1941 i 1942, Eusebi Cardona, 1.400 pessetes. En Josep Parramon factura 325 pessetes l'any 1943 i 1.500 l'any 1944. Aquest augment sobtat va portar a refredar les relacions entre els geganteres locals i l'Ajuntament, fins al punt que l'any 1945 els portadors van venir de fora i van ser hostatjats a sou i fonda, amb un cost de 2.300 pessetes. Els anys 1947 i 1948 el cost va ser de 3.500 pessetes, però l'any 1949, les despeses per aquest concepte baixen fins a 750 pessetes.

Curiosament, de l'any 1943 consta una llista de geganteres. El cap de colla era Guillermo Elorriaga i els geganteres Josep Parramon, Cristòfol Martínez, Lluís Monrós, Antoni Vallès, Agustí Berenguer, Elisard Pérez, Joan Baldó i Julià Mergalez. També cal fer esment d'un geganter mític, anomenat Gori, que ballava la geganta com ningú; fins i tot el van deixar sortir de la presó per ballar-la.

La història dels geganteres que al llarg del temps s'han fet càrrec dels gegants es va repetint amb més o menys variacions fins a la jubilació dels gegants, l'any 1966. Després, els geganteres van continuar amb la parella de gegants nous, fins a la crisi de la Festa Major, a finals dels anys 70. Amb la seva recuperació es va crear l'entitat sense ànim de lucre Geganteres de Terrassa, que, per mitjà d'un conveni signat amb l'Ajuntament té cura d'aquest patrimoni i el gestiona.

Els gegants ara ballen, ara ballen

Un altre apartat en les despeses era el de la música i amb un tractament ben diferenciat dels geganteres. L'any 1939 trobem un rebut del músic, on consta que va cobrar 128 pessetes per Corpus i 216 per la Festa Major. Aquell mateix any en trobem un altre de signat per en Pere Planas, per la quantitat de 216, una repetició de factures que també es dona amb els geganteres i que segurament obeïa a raons administratives. L'any 1941 també hi ha dos rebuts de 250 pessetes, presentats per en Pere Planas pels mateixos conceptes i en un d'ells s'especifica que era per tocar el flabiol per Corpus i la Festa Major. El 1943 trobem també dues factures pel concepte dels músics, una d'en Josep Pi de la Serra de 325 pessetes i una altra de 125 pessetes del

Bar Fonda del Raval de Montserrat, per l'estada de dos dies del *tamboriler* dels gegants. Els documents de despeses per música sovintegen a partir d'aquesta data, habitualment amb rebuts d'en Josep Pi de la Serra, però també hi ha casos com el de 1944, que va a nom de Guillermo Elorriaga, cap de colla dels geganters.

Sabem també que en alguns casos els gegants havien ballat al so de la Banda Municipal, encara que sempre al final de les cercaviles i als actes a la plaça, perquè a qualsevol desfilada de l'època la Banda anava al darrere.

D'ençà de la seva recuperació, els gegants vells sempre han ballat al so de gralles i tabal, només amb rares excepcions com la de la Gegantarda 88, que ho han fet al so dels Ministrils del Raval, una formació d'instruments tradicionals creada expressament i que després ha continuat la seva activitat, dedicada a la música tradicional.

No coneixem les peces que ballaven habitualment els gegants abans de la recuperació. Tenim notícia d'una composició per a la Banda Municipal dedicada als gegants, però que no hem pogut trobar. L'única peça que sabem que ballaven, per un fragment de partitura que es va trobar al dors d'un esborrany de comptes, és la popular *Jota Vella* o *Vals jota*, que torna a figurar al repertori dels gegants des que es van reestrenar. L'any 1981, quan els gegants vells van tornar al carrer, el compositor terrassenc Heribert Segalà va compondre *Els gegants com abans*, una peça molt animada que s'ha ballat ben poques vegades perquè està escrita com a cànon i per tant és difícil de ballar.

La recuperació

De 1966 a 1981 els gegants vells es van estar al castell de Vallparadís, a cobert però sotmesos a l'aire lliure, criant pols i teranyines; fins i tot hi havien niat ratolins a la capa del gegant. Amb la democràcia i la recuperació de les nostres tradicions, un grup de futurs geganters van proposar al regidor de cultura, en Jordi Labòria, de recuperar els gegants vells. Es van treure del castell i, en un taller improvisat als locals de la Brigada Municipal d'obres, es

va construir el drac i es van restaurar els gegants. Dels originals només es van aprofitar els caps, les mans i les perruques; la resta estava inservible. De les despeses de material, que van ascendir a 152.000 pessetes, se'n va fer càrrec l'Ajuntament i la tasca va anar a càrrec dels voluntaris geganters. En l'equip hi van participar en Josep i en Jordi Grau, que dos anys més tard iniciarien el taller El drac petit, l'únic obrador especialitzat existent des de llavors a Terrassa i que continua fent-se càrrec de les restauracions.

Des de llavors són presents a les nostres festes i han protagonitzat actes destacats, com ara la inauguració dels Campionats del Món de futbol, al Camp Nou, o apadrinaments com el dels gegants de Granollers, només per citar-ne dos exemples.

BIBLIOGRAFIA

- J. AMADES, *Gegants, nans i altres entremesos*. Barcelona: La Neotípia, 1934.
- "La processó de Corpus", dins *El Dia*, núm. 2.892, Terrassa, 1928.
- A. DURAN I SANPERE, J. SANABRE. *Llibre de les Solemnitats de Barcelona*. Barcelona: Institució Patxot, 1930.
- J. GRAU, *Més d'un segle de gegants a Terrassa*. Terrassa: Geganters de Terrassa, Copisteria Dit i fet, 1984.
- J. GRAU, *Gegants*. Barcelona: Columna Edicions (Terra Nostra; núm. 37), 1996.
- M. IBÀÑEZ, *Gegants de Sabadell, 150 anys d'història*. Tarragona: Edicions El Mèdol (L'Agulla; núm. 19), 1996.
- J. MASSAGUÉ, *Crónicas de mi ciudad*. Terrassa: Arts Gràfiques Marcet, 1969.
- J. MASSAGUÉ, *Pasacalle de la Fiesta Mayor de Tarrasa (1900-1924)*. Text mecanografiat.
- P. PI DE LA SERRA, 1877-1977, *L'ambient cultural a Terrassa*. Terrassa: Caixa d'Estalvis de Terrassa, 1979.
- Recull de dades, records i actualitats terrassenques. Festa Major 1923*.
- B. RAGON, *Sucedio en Tarrasa: efemérides tarrasenses*. Terrassa: Imp. Flotats, vers 1950.
- B. RAGON, *Terrassa, historials i efemérides*. Terrassa: Tallers Gràfics Ventayol, 1929.
- B. RAGON, *Terrassa en el segle XIX*. Terrassa: Imp. Joan Morral, vers 1950.
- J. VALLS, *De la nostra Festa Major*. Terrassa: Ajuntament de Terrassa, 1981.